

Marija Petrović

RASKRIŽJE NA KLAJNOVOJ ILI *NOISE SLAWONISCHE KUNST*

Osvrnemo li se na današnje stanje STUC-a i osječke scene, tu se situacija okrenula potpuno naopačke. U tom prostoru (konkretno u klubu Oks, gdje su se održavali spomenuti koncerti) sada je smješten jedan od najjačih folk klubova na ovim prostorima, a ostale kulturne aktivnosti u STUC-u gotovo da i ne postoje.

Do Domovinskog rata Osijek je bilježio mnoga kulturna i kvalitetna događanja. Unazad devet godina *Osječko ljeto mladih* organiziralo je mnoštvo kulturnih zbivanja. Spomenimo predstavu *Kaspar* koncipiranu tako da je svaka izvedba imala različitog redatelja pa su predstavu režirali Goran Rem, Milan Živković, Boris Bakal, Katja Jocić, Vladimir Stojisavljević i Slobodan Beštić,¹ igrokaze kao što je *Poludjela lokomotiva*, književne večeri, primjerice s Milovanom Tatarinom ili Darkom Jergovićem. U razdoblju od 21. lipnja do 14. srpnja 1991. godine, SKUC (Studentski kulturni centar) kanio je održati svoj deseti ljetni program kojim je obuhvaćeno deset koncerata (*rock, blues, jazz rock* i ozbiljne glazbe), dvanaest projekcija filmova, nekoliko hepeninga, performansa i izložbi, književnih večeri, okruglih stolova, izložbi vizualne i koncertne poezije. Važno je napomenuti da unatoč visokim ocjenama i stručnim priznanjima, program gubi novčanu potporu fonda za kulturu te sav teret financiranja ostaje na leđima osječkog SKUC-a. Priredbeno najsloženiji, kazališni sadržaj PostEurokaz² čini dušu programa, a sastoji se od izvođenja nekoliko najzanimljivijih predstava prethodno održanih na zagrebačkom Eurokazu (posebno je pripremana predstava *Luna park* ili *Georgij Paro Remake* na kojoj su zajedno radili Georgij Paro i Milan Živković).³ Međutim, Stjepan Pete – File prisjeća se da je na PostEurokazu te 1991.

godine održana “samo jedna predstava, teatra Glej iz Ljubljane, 23. lipnja 1991.”, a da su trebali nastupati Damir Bartol Indoš, Goran Lišnjic s performansom *Nowy lef*, Montažstroj, Aleksandra Turjak s predstavom *Seven years of sorrow*, ZPA (Zagrebački plesni ansambl) itd. (Pete 2012).⁴ Umjesto “slike programa Osječkog ljeta mladih, u svijet je otišla slika tenkovskog gaženja civilnih vozila”. (Dražen Dragušica, *Noise Slawonische Kunst* No. 3, 1991.) 27. lipnja, raskrižje na Klajnoj, čuveni sraz malenog crvenog fiće i velikog maslinastozelenog tenka. *Bio je otkazan Posteurokaz, bio je zakazan rat.* (Stjepan Pete, iz filma *NSK – Krećemo na vas*, režija: Stjepan Pete – File i Slobodan Šijan, scenarij: Marija Petrović, 2010.)⁵

Smatralo se da umjetničke institucije u ratu trebaju prestati djelovati. Međutim, kulturna osječka scena mladih to nije dozvoljavala. U gradu ostaje skupina autora koja nastavlja biti ono što su bili i do tada – rocker, novinar, foto-reporter i to tamo gdje su to bili i prije rata – u Osijeku. Osijek je sa svojim subkulturnjancima, kako ih Ivica Zec naziva “underground guerillom”, osjetio potrebu sačuvati kulturni identitet grada i samih njih kao umjetnika, jer od tog trenutka ti gerilici postaju grad. Tako je 1991. godine aktiviran dokumentarni program *Dokumenti, 27. lipnja, raskrižje na Klajnoj* u suradnji s vodstvom osječkog SKUC-a kako bi bio komplementaran onom umjetničkom,

koji je dobio naziv *Noise Slawonische Kunst*.⁶ Program okuplja energiju stvarnih medijskih boraca (književnika, snimatelja, novinara, glazbenika) kako bi se osvijestila loša aktualna zbilja jer upravo se dokumentiranjem štiti kulturni prostor, umjetnik i njegovo djelo. Naziv *Noise Slawonische Kunst* je sintagma koja asocira na “pojmove buke kao odrednice, Slavonije kao koherentne zemljopisne cjeline i sociološkokulturnog prostora, te umjetnosti kao citata, ujedno i upitnošću relativizira mogućnost trajanja vlastitog opstanka”.⁷ U listopadu 1991. godine Goran Rem upućuje poziv svim glazbenicima iz osječkih bendova da organiziraju bend NSK u sklopu istoimenog projekta. S obzirom da su početkom granatiranja grada svi osječki bendovi prestali s radom (u svakom je nedostajalo nekoliko članova), kako se prisjeća Stjepan File – Pete, NSK je oformljen od glazbenika iz nekoliko bendova koji su ostali u gradu (usp. Pete 2012.). Bend je osnovan u suradnji sa Studentskim standardom⁸ i mladim neafirmiranim bendovima (Glad, Galebovi, No Passaran), a čine ga pojedinci iz navedenih bendova: Daliborka Lakotić – Dabilly, Senio Lešnjaković, Stjepan Pete – File, Tihomir Babić – Bač, Nemanja Uzelać, Vedran Kralj, Dubravko Fabulić i Zvezdana Stivaničević. Nastala je *dark rock* skupina koja je hrabro krenula na glazbenu frontu borbe za oslobođenje Hrvatske. Jednostavno nazvani imenom sa-

Sa snimanja filma *NSK – Krećemo na vas*, režija: Stjepan Pete – File i Slobodan Šijan, scenarij: Marija Petrović, 2010. materijali Ivana Faktora

NSK – sa snimanja filma *NSK – Krećemo na vas*, režija: Stjepan Pete – File i Slobodan Šijan, scenarij: Marija Petrović, 2010. Na fotografiji: Vjeran Hrpka, snimatelj; Marija Petrović, autorica; Slobodan Šijan, redatelj; Krešimir Lendić, producent

me scene preuzeli su na sebe dio sociopolitičke inicijative i među prvim bendovima u novonastaloj državi odupiru se ratu najglasnijim načinom – *noiseom*. Već krajem listopada objavljuju prvu ploču *Noise Slawonische Kunst* koju su snimali u zagrebačkom SKUC-u samo tri dana⁹. Taj vinilski zapis nije napravljen studijski, nego *live* bez

moгу poći u smrt, to upamti

ZDRAV SAM I SNAŽAN POŠTEN SAM I ČEDAN
SVJESTAN SAM ODGOVORNOSTI
MARLJIV SAM POVUČEN I SKROMAN
UVJEK SAM LJUBAZAN
TO UPAMTI I NE ZABORAVI

Die Hausers

U listopadu 1991. godine Goran Rem upućuje poziv svim glazbenicima iz osječkih bendova da organiziraju bend NSK, u sklopu istoimenog projekta. S obzirom da su početkom granatiranja grada svi osječki bendovi prestali s radom (u svakom je nedostajalo nekoliko članova), kako se prisjeća Stjepan File – Pete, NSK je oformljen od glazbenika iz nekoliko bendova koji su ostali u gradu.

ikakvog miksanja, gdje se u pauzama među pjesmama “šutilo i brojalo” do početka nove. Kruna snimanja koncerta bio je sam koncert¹⁰ održan u *Pauku*¹¹ koji je primio popriličan broj posjetitelja, mladih ljudi uplašeni zvucima rata, a željnih dobroproznatih zvukova rocka. Spot za istoimenu pjesmu snimio je Milan Živković, koristeći materijale iz filma *Petak 13.* Ivana Faktora, a na tadašnjoj Hrvatskoj radioteleviziji prikazan je samo jednom, u listopadu 1991. godine, jer je zbog “preagresivnih” slika rata zabranjen¹². Senio tako postaje autor prve zabranjene pjesme u novonastaloj republici, a po nekim navodima

svatko mora biti svoj

SVATKO MORA BITI SVOJ
NITKO NE SMIJE BITI BROJ
SVATKO MORA BITI SLOBODAN
SVATKO MORA BITI SPOSOBAN

Die Hausers

NSK je i prva ploča snimljena u Croatia Recordsu, tadašnjem Jugotonu.

Pored dokumentiranja ratne zbilje, cilj projekta *Noise Slawonische Kunst* činilo je i promicanje istine o strahotama rata u Slavoniji, Baranji, Osijeku, Vinkovcima, Vukovaru. Mladi književnici Goran Rem, Ivica Zec, Miroslava Vučić, Julijana Matanović, Josip Cvenić i Stjepan Tomaš, u sklopu koncerata benda NSK, organiziraju i održavaju književne tribine diljem zemlje. Iste služe za promicanje ratnog broja *Revije*. Tribinski dio praćen je filmovima Ivana Faktora te izložbom dokumentarnih fotografija Zorana Jačimovića, Darija Hećimovića i Željka Lončara. Izdaje se Književna revija, koju uređuje Goran Rem, Književna revija br. 2/3, prigodnoga naziva *Slavonska krv* (27. lipnja, *raskrižje na Klajnovoj*), izlazi fanzin *Noise Slawonische Kunst* No. 3, Književna revija br. 4/5, u časopisu Dometi te fanzin *Noise Slawonische Kunst* No. 4 koji opisuje osječki *underground* druge polovine 1991. godine, za “one u Osijeku kojih više nema”.

Pod voditeljstvom palicom Ivana Faktora u Osijeku su održani prvi *Dani hrvatskog filma* koji prikazuju tadašnja najzanimljivija kinematografska ostvarenja iz Republike Hrvatske. Kroz autorske filmove *Petak 13. I. i II.* te osmomislinutni dokumentarističko-spotovski uradak naslovljen prema poznatoj skladbi *Noise Slawonische Kunst* – *Guards*, Faktor bilježi “prebrzu” osječku stvarnost. Od fotoreportera unutar projekta *Noise Slawonische Kunst* djelovali su Dario Topić te Zoran Jačimović, Dario Heć-

Na izvedbama tih predstava na stolicama je ispisana cedulja na kojoj piše da su svi zvuci rata koji se čuju za vrijeme predstave umjetni, ali ako se pojavi prava ratna opasnost, onda će doći vatrogasac pa će mahati.

mović i Željko Lončar, ratni izvjestitelji Glasa Slavonije¹³, čija se izložba fotografija *Osijek – Vinkovci via Vukovar, ljeta 1991.* prikazuje u sklopu već spomenutih koncerata i književnih tribina.

Promotrimo i kazališna događanja toga doba. Osječki HNK učinio je sve da se 84. sezona dovede kraju. Planirani broj predstava je održan, osim zadnje, *Knjeginje čar-daša*, koja je trebala biti izvedena 1. srpnja 1991. godine. Izvedba je odgođena jer su u njoj trebali nastupiti gosti iz Zagreba čiji “roditelji ne odobravaju njihov odlazak u Osijek”.¹⁴ Navedeno je za Glas Slavonije izvjestio tadašnji intendant Hrvatskog narodnog kazališta Zvonimir Ivković. Međutim, već dan kasnije, 2. srpnja, u Osijek, unutar projekta *Noise Slawonische Kunst*, dolazi skupina mladih djevojaka (čiji su roditelji ipak bili malo opušteniji), plesačica i glumica, spremnih pružiti potporu kako su to najbolje znale – plesom i glumom. Naime, ZPA (Zagrebački plesni ansambli) sačinjavale su Ksenija Čorić-Zec, Snježana Abramović, Katja Jocić-Šimunić i Blaženka Kovač. S obzirom da nisu uspjele održati predstavu na PostEurokazu, ostale su u kontaktu s Remom i ekipom te na njihovo inzistiranje pristale ponovo doći u Osijek raditi plesne projekte unatoč podmaklim ratnim zbivanjima. Kako je suradnja bila dogovorena, ZPA je već u siječnju 1992. godine u Osijeku radio Beckettove *Korake* i tako su postale, prema sjećanju Stjepana Petea, podružne članice NSK-a iz Zagreba. “Do kraja 1992. odradile su nekoliko izvedbi u Osijeku i po ostalim ratištima u Slavoniji. Isto tako (budući da

Ratno izdanje, Glas Slavonije

je to postalo nešto više od suradnje) u Osijek su dolazile u nekoliko navrata nevezano za predstave, pružajući nam tako podršku i na taj način” (Pete 2012.). Prva ostvarena predstava bila je *Madrid Caffè* koja je izvedena “gdje god se to moglo” organizirati. Davor Špišić ocjenjuje ovu predstavu izuzetnom primjerom kvalitetnog plesnog teatra temeljnog na “dobrim načelima” – ples/ tijelo/pokret.¹⁵ Prva ratna premijera, drama Samuela Becketta *Koraci*¹⁶ uprizorena je 5. ožujka 1992. godine u osječkom HNK, u režiji gošće iz Zagreba, Sanje Ivić. Četveročlanu glumačku ekipu činile su Mira Katić, Anita Schmidt, Radoslava Mrkšić i Jasna Odočić. Plesačku ekipu činile su Blaženka Kovač, Snježana Abramović, Tihana Dragojlović i Stanka Džambić pod koreografskim vodstvom Ksenije Čorić. Miroslava Vučić u Glasu Slavonije piše kako “*Glumice često vježbaju u kaputima. Plesačice također. Nije to nikakav purgerski štos. U zgradi kazališta je hladno*”. *Koraci* znače puno više od pukog kulturnog čina promicanja kazališne umjetnosti. Premijera “*Koraka*” je ponovna premijera

osječkih glumaca. Premijera "Koraka" je ponovna premijera osječke publike. Premijera "Koraka" je ponovna premijera života. Premijera "Koraka" je trijumf! tvrdi Dario Hećimović u Glasu Slavonije. Upravo zbog specifičnog, ratnog okruženja Osijeka, postavljanje kazališne predstave treba motriti na nekoliko razina. Prva razina bi se odnosila na kontekstualizaciju njenog pripremanja i premijernog izvođenja. Ratna zbilja je nametnula gradu poseban ritam življenja pa je rad na predstavi zapravo dokumentiranje funkcioniranja kulturnog života grada Osijeka. Druga razina je ona samoga kazališnog proizvoda. Beckettova priča govori o odnosu majke i kćeri. Prostorna egzistencija jest pakao od devet koračaja koji nameće pravila ponašanja i prirodu njihove komunikacije. Pokušaj uspostavljanja dijaloga označen je ritmom od devet koraka. Devet suludih koraka i buka koju oni proizvode zapravo su jedina zvučna kulisa predstave. Nemogućnost uspostavljanja dijaloga postavlja se kao problem koji treba riješiti, a predstava naznačuje mučnu situaciju iz koje bi trebalo izaći i koja ne nudi rješenja. Treća razina odnosi se na recepciju same predstave: ratni uvjeti nisu spriječili osječku publiku da još jednom potvrdi svoju vezu s teatrom. Stoga predstava *Koraci* čini "stanovito osvjedoženje u odnosu na klasičnu kazališnu ponudu".¹⁷ Također, tih mjeseci Milan Živković, rock kritičar, kazališno-redateljski suradnik u STUC-u na temelju pisama Davora Špišića, priprema svoj diplomski rad u HNK-u – predstavu *Dobrodošli u rat*. U osnovni Špišićev dramski tekst ubačeno je mnoštvo novinarskih zapisa Daria Topića te intervencija samoga Milana Živkovića. *Na izvedbama tih predstava na stolicama je ispisana cedulja na kojoj piše da su svi zvuci rata koji se čuju za vrijeme predstave umjetni, ali ako se pojači prava ratna opasnost, onda će doći vatrogasac pa će mahati.* (Goran Rem, iz filma *NSK – Krećemo na vas*, režija: Stjepan Pete – File i Slobodan Šijan, scenarij: Marija Petrović.)

Svim opisanim zbivanjima Osijek je Hrvatskoj pokazao da ne "odustaje od svojeg punog europskog identiteta"¹⁸ čak ni u najvišem stupnju ratne ugroženosti. Zbog najbližeg zemljopisnog dodira s neprijateljskom stranom očuvanje kulture u Osijeku i bližoj okolici, sam taj postupak čini "najodlučnijim". Upravo je osječko književno pismo uputilo poziv stotinama kolega da se osvijeste i nastave njegova

vati kulturu koju je čudovište pokušavalo zaustaviti, a koja je upravo uhvatila zalet prema vrhuncu. Kulturna svijest mladih subkulturnjaka je zaštitila svoju "svijest i savjest" pohranjivanjem činjenica ratnih zbivanja i to je upravo ono što čini cijeli projekt *Noise Slawonische Kunst* veičanstvenim i jedinstvenim. S druge strane, današnju situaciju sasvim je prikladno opisao Stjepan Pete – File:

"Osvrnemo li se na današnje stanje STUC-a i osječke scene, tu se situacija okrenula potpuno naopačke. U tom prostoru (konkretno u klubu Oks, gdje su se održavali spomenuti koncerti) sada je smješten jedan od najjačih folk klubova na ovim prostorima, a ostale kulturne aktivnosti u STUC-u gotovo da i ne postoje." (Pete 2012.)

ZPA (Zagrebački plesni ansambl) su sačinjavale Ksenija Čorić-Zec, Snježana Abramović, Katja Jocić-Šimunić i Blaženka Kovač. S obzirom da nisu uspjele održati predstavu na PostEurokazu, ostale su u kontaktu s Remom i ekipom te na njihovo inzistiranje pristale ponovo doći u Osijek raditi plesne projekte unatoč podmaklim ratnim zbivanjima.

¹ Stjepan Pete – File: *O raskrižjima osječke izvedbene scene*. Razgovarala Suzana Marjanić. Zarez, 331, 29. ožujka 2012., str. 30-31.

² Goran Rem i Ivica Zec, *Noise Slawonische Kunst* No. 3, *Književna revija* br. 2/3, Izdavački centar Otvorenog sveučilišta Osijek, 1991:189.

³ Zoran Jačimović, *Birokratsko "dokinuće"* SKUC-a, Glas Slavonije, 1. lipnja 1991.

⁴ "Organizatori PostEurokaza su bili ista ekipa koja je prethodnih godina organizirala OLJM. Glavni urednik programa bio je Goran Rem, Milan Živković je bio urednik kazališnog programa, Darko Močilnikar je bio urednik glazbenog programa te tehnička ekipa – Dubravka Bojanić, Vlasta Dragušica i Blaženka Vojvodić" (Pete 2012.).

⁵ Osim razgovora s akterima projekta, veći je dio koncepta filma bio usmjeren na arhivski materijal, tako da su u filmu bili korišteni uglavnom materijali iz osobne arhive sudionika NSK-a (najveći dio video materijala Ivana Faktora te press materijali Nives Havliček Babić) i materijali ljudi koji su u to vrijeme bili na određen način povezani s projektom (usp. Pete 2012.).

⁶ Navod Gorana Rema iz intervjua za film *NSK – Krećemo na vas* (režija: Stjepan Pete – File i Slobodan Šijan, scenarij: Marija Petrović).

⁷ Ivica Zec, *Underground guerilla*, Večernji list, 1992., u knj. Gorana Rema *Slavonsko ratno pismo*, 1997: 12.

⁸ Studentski standard je jedinica unutar Studentskog kulturnog centra koja je osamdesetih godina financirala i omogućavala djelovanje kulturnoj mladeži.

⁹ Snimatelj je bio Želimir Babogredac, a tehničar Vedran Božić.

¹⁰ Navod Nemanje Uzelca iz razgovora za film *NSK – Krećemo na vas*.

¹¹ Zagrebački SKUC izgrađen je 1979. godine, kada su u pogonu samo dvije dvorane – tzv. društvena s diskom klubom i koncertima te polivalentna s kinom, kazalištem i tribinama. Godine 1987. prostor se preuređuje za potrebe Univerzija-de, kada i nastaje dvorana *Pauk*. Dvorana *Pauk* jedan je od najboljih koncertnih prostora u Zagrebu i jedan od centara urbane glazbene scene.

¹² "Što je u to vrijeme moglo biti agresivnije od samog rata?" – navod Stjepana Petea iz intervjua za film *NSK – Krećemo na vas*. Spot zrcali osječku zbilju tih godina.

¹³ Glas Slavonije su bile jedine dnevne ratne novine koje su izlazile sa svojim redovnim ratnim izdanjima i posebnim izdanjima o ratu u Slavoniji – Gardist, *Revija* i fanzin br. 4 *Noise Slawonische Kunst*.

¹⁴ Glas Slavonije, 1. srpnja 1991.

¹⁵ Davor Špišić, *Pinter kao post-Čehov*, Glas Slavonije, 2. srpnja 1991.

¹⁶ Za scenografiju je bio zaslužan Mario Ivezić, za dramaturgi-ju Davor Špišić, a za izvrsne kostime Denisa Medvedec.

¹⁷ Dražen Bađun, *Osječki iskorak*, Glas Slavonije, 6. ožujka 1992, *Dokumentarij Noise Slawonische Kunst – projekta Dokumenti*, 27. lipnja na *Klajnovoj*, prema pohrani Nives Babić od 27. ožujka 1993.

¹⁸ Goran Rem, *Slavonsko ratno pismo*, 1997:132.